

mpkslas — menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1983

VASARIO MĖN. 26 d. / FEBRUARY 26, 1983

PART TWO — Nr. 40(8)

Žodžiai žiedlapiais krenta

MARIJA STANKUS - SAULAITĖ

Šiame numery:

Ar pavyks „integruoti“ Rytų Europos literatūras?

Žodžiai žiedlapiais krenta.

Liudo Dovydeno novelė „Kirtom alėjų klevus“.

Pokalbis su „Draugo“ romano konkurso juri komisijos sekretore Nijole Jankute.

Šaulių martirologijos knyga ir mintys šalia jos.

Balio Augino eilėraščiai.

Ingrida Blekytė — Antigonė.

Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Ar pavyks „integruoti“ Rytų Europos literatūras?

Tautosakoje ir literatūroje dažnai sutinkame dirbtinės būtybės, mechanškai sumontuoto „žmogaus“ temą. Apie tragiškus bandymus sutverti tokią būtybę kalba Prahos legenda „Golemas“, Marijos Shelley romanai „Frankensteinas“, ir Čapeko pjesė „Robotai“.

Šiuo metu pasigirsta vis daugiau balsų apie ištisos dirbtinės literatūros sumontavimą. Maskvos kultūriniai aparatai ir jų valdininkai Prahoje bei Sofijoje vis įakmiau kelia Rytų Europos ir Tarybų Sąjungos literatūrų „integravimo“ klausimą. Ši idėja atrodo absurdiška — ar įmanoma į vieną robotinį mechanizmą sulydyti tiek individualių stilių, tiek organiško tautinių tradicijų? Įmanoma, logiška ir reikalinga, atsako marksizmo-leninizmo išminčiai. Anot jų, Maskvos dominuojamoje srityje nuolatos vienodėja pati tikrovė, todėl — logiškai — jos atspindys literatūroje taip pat turi panėšėti ir vienodėti: „sutarybinta“ literatūra turi atspindėti „sutarybintą“ pasaulį.

1977-ais metais Maskvoje buvo išleista knyga apie tokią „integruotą“ literatūrą (*Obščje i Osobennoje v Literatūrach Socialističeskich Stran Evropy, Nauka*). Pasak tuometinio Tarybų Sąjungos kultūros ministro pavaduotojo, Jurijaus J. Barabašo, toji „integruota“ literatūra išsiskirs iš kitų savo ideologiniu bei estetiniu vienodumu, vadovausis lenininiais partiškumo principais ir toliau rutulios socrealizmą. Tas „integruotas“ literatūrinis robotas aprėpsias įvairius tautinius padalinius. Kaip pernai *Per galėje* (Nr. 10) bylojo CK sekretorius Šepetys, lietuvių rašytojai, kaip ir visi „tarybiniai“ žmonės, „turi vieną pagrindinį tikslą — sukurti komunizmą“, vadovaujami vieno vadovo — lenininės kompartijos, ir vadovaudamiesi viena — marksizmo-leninizmo ideo-

logija. Juos jungia viena socialistinė sąmonė“.

O kas bus su tais, kurie mėgins rašyti kitaip? Pagal standartinį oficialų atsakymą — jų pozicija „nemoksliska“. Arba, Šepečio žodžiais, tai „piktnaudžiavimas šventomis meninėmis koncepcijomis“. Todėl, sako Šepetys, Glinkio „Kingo“ arba Sajos „Surdijusio vandens“ personažai negali „pretenduoti į tikrųjų šiandienos konfliktų ir asmenybės dramos reiškėjus“.

Tokia ateitis planuojama lietuvių ir estų, gruzinų ir uzbekų, lenkų ir čekų rašytojams. Šiandienos Rytų Europoje, tik Vengrija ir nuo Maskvos nepriklausoma Jugoslavija tebesinaudoja reliatyvia išraiškos laisve. Literatūra-robotas jau virto tikrove Čapeko tėvynėje, Čekoslovakijoje; Bulgarija sutvarkė savo „kitaminčius“ rašytojus. O Lenkijoje „integracijos“ procesas vykdomas pilnu mastu. Lenkų rašytojų sąjunga panaikinta, uždarytas lenkų PEN klubas. Pašalinti dviejų didžiųjų Varšuvos teatrų — Dramos ir Valstybinio — direktoriai. Daugeliui lenkų rašytojų siūdoma emigruoti. Lenkijos pavyzdys rodo, kad norint „integruoti“ Rytų Europos literatūras, reikia pakirsti jų kultūrinės šaknis. Ir vėl cituojame „integratoriaus“ Šepetį: „Kultūra — vienas sumarinių tautos gyvenimo nervų... Ispanų konkvistadorai, norėdami greitai užkariauti inkus, ...sunaikino jų kultūros simbolius“. Inkai šešioliktoje šimtmečio — Rytų Europa šiandien.

Ar pavyks „integruoti“ sulipdyti Rytų Europos literatūrinį robotą? Iš dalies — taip. Oficialūs „brandaus socializmo“ dainiai ir partiniai autoriai jau dabar labai panašūs — jau „integruoti“ — visose Maskvos viešpatijos šalyse. Kiti rašytojai, o jų dauguma, tokios „integracijos“ kratosi. Jai priešinas ir dau-

Birutės Pūkelevičiūtės apsakymų rinkinys *Marco Polo Lietuvoje* (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1982; kaina 10 dol.) smagus skaityti. Kiekvienas apsakymas atpasakoja įdomų įvykį, atskleidžiantį veikėjų sąmonę ir tikruosius jausmus. Kiekviena kas nors linksmo, sąmojingo, jautraus. Pūkelevičiūtės dėmesys reikšmingai detalei ir pajėgumas apibendrinti sukuria vieningą, įvairiose plotnėse bylojantį veikalą.

Novelės yra šešios: „Prisiminimų mieste (Sonatina fleitai)“, „Kaip Arvis išėjo į žmones“, „Sėriau žirgelį“, „Kerlio perštas“, „Kelonė į Marčiupį“ ir „Marco Polo Lietuvoje“.

„Prisiminimų mieste (Sonatina fleitai)“ ir „Kerlio perštas“ yra retrospektyvūs. Pirmojoje novelėje prisimenamas gyvenimas Montrealyje: pagrindinis veikėjas atkuria juokingus „dailininko“ darbo momentus ir savo meilės Tomo žmonai — „svajūniškai Sandrai“ (p. 34) eiga. Prisiminimas šiuos įvykius, veikėjas yra vienas ir vienišas, trumpam į Montrealį ir į savo praeitį sugrįžęs. Skaitytojui paaiškėja, kodėl jo gyvenimas taip susiklostė: jis galvoja kraštutiniai, neužjaucia ir nesupranta kitų, prieina greitai, nepagrįstų išvadų. Savo bendradarbius jis karikatūri-

yra aklas kitiems. Išsiskęs ir įsiterpęs į jų gyvenimą, jis tačiau to gyvenimo negali apimti, o jo išrinkti fragmentai neatlaiko tikrovės. Jis kitaip įsivaizdavo, taip nėra, todėl yra negerai.

„Kerlio perštas“ atpasakoja Birutės pergyvenimą jaunystėje, pirmąkart scenoje pasivymėjus. Prieš žymius svečius „Markizos“ pažeminta, ji pati nesmagiausia momentą atpažįsta savo dovaną būti aktore. „Nuo tos minties į mano širdį atėjo šviesa. Visam gyvenimui“ (p. 182). Turinčios tokią dovaną niekas negali įveikti. Atsakymo rėmai tai parodo: netikėtai sąlygomis pasikeitus, turėjus iš Lietuvos išvykti ir kitoki, negu planuotą, gyvenimą išvysčius, Birutė vistiek rašo, vaidina, galvoja ir jaučia, nebijodama praeitį vėl pajusti. „Jei šiltą gegužės naktį sėdi lauke, po baltai pražydusia sedula, prisiminimai kaip byrantys žiedlapiai — plasnodami tyliai krinta aplinkui ant žolės“ (p. 147). Gražus vidinis pasaulis sutampa su išoriniu grožiu.

Vyrų draugystė parodoma novelėse „Sėriau žirgelį“ ir „Kelonė į Marčiupį“. Žvejonėje vyresniojo Stepo ir jaunesniojo Ginto skirtumai dramatiškai, ir juokingai, išryškėja. Jų rolės nebe tokios aiškios — Gintui sėkmingai žvejojant, o Stepiui ne, pirmenybė perima jaunesnysis Gintas. Jų bendravimo pasaulis lyg susverdi, bet galop viskas vėl grįžta į įprastą vagą: „Gintui ir vėl Stepas buvo išminčius, kosmopolitas, tikras žvejys. Ir tikras vyras“ (p. 134). Deja, ir šie veikėjai į kitus iš aukšto žiūri, juoduosius pašiepdami „juodžiais“ (p. 98). Iš tikrųjų jų draugystės pasaulis gali išlikti tik labai užsidaręs, tik tam tikroje padėtyje, kaip apsakymas ir rodo. „Kelonė į Marčiupį“ gimnazistui Julijui atvečia vyresnio asmens, kunigo Kajetuko, vienišumą. Iš juokingo įvykio, vežimui upėje įstrigus, iš netinkamo elgesio — pasigėrimo, šiurkščios kalbos, blogo pavyzdžio, kyla supratimas. „Julius turbūt pirmą kartą savo gyvenime galvoja apie vienvatę“ (p. 225). Ir jis sugeba tą Kajetuko vienvatę palengvinti. „Kelonė į Marčiupį“ baigia du geri draugai“ (p. 226).

Apsakymo „Kaip Arvis išėjo į žmones“ veiksmas ir žė-

Birutė Pūkelevičiūtė

Nuotrauka V. Maželio

mėje, ir pragare. Gundydamas Mindaugą ir Jūrą, velniukštas Arvis pats susižavi meile — tuo, kuo gundo. Arvio viršininkas Majoras seniai nujaučia, kad kažkas Arviui trukdo kaip reikiant į nuodėmę vesti: „Tu turi kažkokių vidinių prieštaravimų, kažkokių man nežinomų problemų. Kaip su velniu — su tavim kažkas iš esmės netvarkoj...“ (p. 75). Arviui rūpi, kas tą jėgą tarp dviejų žmonių (p. 73), kas meilė (p. 90). Majoras leidžia Arviui keliauti į žemę, būti žmogui (p. 94). Liūdnas, jis keliauja. „Jis tebeieško savo meilės. Jis ieško tikros, didelės meilės“ (p. 94). Bėda ta, kad Arvis, ir bendrai velniai, meilę siaurai supranta: vilionė, fizinis sąlytis, gyvenimo fragmentai. Kaip novelės „Prisiminimų mieste (Sonatina fleitai)“ veikėjas, taip šios novelės Arvis lieka vieni ir vieniši, nesupratę meilės komplikotumo ir jos

ryšio su kasdienybe, jos visumos. (Deja, šioj novelėj vėl vartojamas žodis, škart Jūrą, kitas pažeminas: juodžiai (p. 74). Uždaras, puikuojąsis ir šių lietuvių pasaulis.)

Atkeliavęs į legendų, senovės, paslapčių mistišką kraštą, prancūzas Bernier iš Paryžiaus dalyvauja studentų kelionėje ir kaimo šventėje. Marco Polo atpasakojimo rėmuose šis modernusis keliautojas „atrandą“ Lietuvą. „Marco Polo Lietuvoje“ pilnas humoro, juokingų įvykių apsakymas. Į tuos įvykius kiekvienas veikėjų kitaip reaguos, ir atrodo, kad Bernier netikslų įspūdį išsiveš. O tačiau jo atsiųstame kelionės aprašyme šalia juokingos nuotraukos ir bijūnos krentančio Rapolo ir šalia vaidilūčių nuotraukos taip pat įdėta nuotrauka Agutės veido, žydinčių obelių apsupto. „Po jos nuotrauka buvo parašas: „Taip

šypsotis mergaitės gali tik sapne. Arba Lietuvoj““. Turistas vis dėlto suprato to derinio grožį: gamtos pavasaris ir jaunystė, praeitis ir dabartis, tauta ir individas.

Visose novelėse, kaip filme, išryškinamos jautrios, gražios, juokingos, reikšmingos detalės: žiedlapiai delne, aviečių ir sudžiūvusios liepžiedžių kekutės kvapas, beretės galukas minioje, serbentinės mergaitės lūpos, akių mirksėjimas... Posakių, apibendrinimų taip pat yra: tai vienas Pūkelevičiūtės stiliaus požymių. Retoriškai tinkami, stilistiniai patrauklūs (nors, žinoma, neloģiški, kaip beveik visi apibendrinimai) jie komentuoja, suveda. Parašas po Agutės nuotrauka — toks posakis: yra ir daug kitų, pvz.: „Nakties atėjimą sunku išgyventi be moters balso... Juk kiekviena naktis yra mirties sesuo“ („Prisiminimų mieste (Sonatina Fleitai)“, p. 29); „Taip rengiasi ir šukuojasi moterys, kurių nebeaplanko jokie sapnai“ („Kerlio perštas“, p. 139-40); „Jaunų žmonių niekad nereikia gailėtis. Tik senukų“ (ten pat, p. 178); „Senis nudrimba žemėn visas išdrikęs ir išplekęs, lyg šlapias autas. Taip sugeba kristi tik mirtinai nusi-gėrusieji, kuriems, kaip sakoma, Dievas pakiša pagalvę“ („Marco Polo Lietuvoje“, p. 296-97); „Nuo medžių plevendami krito rausvi žiedlapiai: ant stalų, ant žmonių, ant žolės. Taip lengvai, taip neapsakomai tyliai — obelių žiedai gali kristi tik sapne. Arba Lietuvoj“ (ten pat, p. 301).

Visos novelės yra tuo pačiu ir humoristinės, ir rimtos. Netikėti įvykiai, sukarikatūrinti veikėjai, sąmojingi išsireiškimai, net personifikacija — „Marco Polo Lietuvoje“ apsakyme katinas lyg kalbasi su Basanavičiumi — įneša juoko ir džiaugsmo. Tuo pačiu įžvelgiama ir veikėjų vidinį pasaulį — jų viltis, iliuzijas, išdidumą, nusivylimus, ištikimybės ir į žmonių santykiavimą — meilę, baime, neapykantą, pavydą, idealizavimą...

Svarbiausia, novelės yra puikiai pasakojamos ir labai gražios vaizdais, žodžiais, įsijautimu bei kontrole.

* Birutė Pūkelevičiūtė, *Marco Polo Lietuvoje*. Apsakymai. Išleido Lietuviškos knygos klubas, Chicago, 1982. Spaudė „Draugo“ spaustu-vė, 4545 West 63rd Street, Chicago, IL 60629. Viršelis dail. Kazio Velskelos. 308 psl. Kaina 10 dol. Gau-nama pas platintojus ir „Drauge“.

MARCO
POLO
LIETUVOJE

BIRUTĖ
PUKELEVICIUTĖ

na: vienas „žydėlis“, kitas „prancūzėlis“, tik jis pats pilnai susigauja. Bent apie žmonių santykius tačiau jis mažai tenusimano. Sandros manieras jis idealizuoja, prie jos jis lenda, nesuprasdamas Tomo nepasitenkinimo. Jų laukdamas jų kaimė, jis kuriame neturi teisės būti, jis pamato džiūstančius pilkus drabužius. Tai jo meilei per daug, ir jis savo nusivylimą, savo nepajėgumą įminti visus bendro gyvenimo aspektus perduoda Tomui. Jis gailisi Tomo, surišto su Sandra — ne tokia, kokią jis įsivaizdavo. Aklas sau, jis

gelis komunistinių rašytojų. Rytų Europa nėra uždaras narvas: joje veikia literatūrinė savilaida, jon sugrįžta emigravusių ir ištremtų rašytojų balsas. Tačiau „integruotojų“ pastangos apsunkins rašytojų gyvenimą. Ir Lietuvoje jiems teks dar atkakliau ginti savo dar neintegruotus privačius sklypelius, prisišliejusius prie literatūrinio kolūkio.

J. Pa.

Rašytoja Birutė Pūkelevičiūtė viešnageje pas Los Angeles lietuvius Sv. Kazimiero parapijos kieme.

Nuotrauka L. Kančausko

Birutė Pūkelevičiūtė autografuoja knygas savo losangiešiams skaitytojams. Dešinėje — ilgametis Los Angeles knygų platintojas Kazys Prižgintas.

Šaulių martirologijos knyga ir mintys šalia jos

JURGIS GLIAUDA

Lietuvių tautinės martirologijos literatūra praturtėjo dar vienu rūpestingai parengtu veikalu. Tai Juozo Prunskio knyga „Bolševikų nužudyti šauliai“. Joje sužymėti šauliai, šaulės, jų šeimos — žuvę nuo sovietinės okupacijos teroro. Priedėlyje dar apie dvidešimt šaulių, kurie žuvo nuo lenkų arba kovose dėl Klaipėdos krašto atvadavimo. Esminė knygos tema. — sovietinis genocidas Lietuvoje, kiek jis palietė Lietuvos šaulių sąjungą.

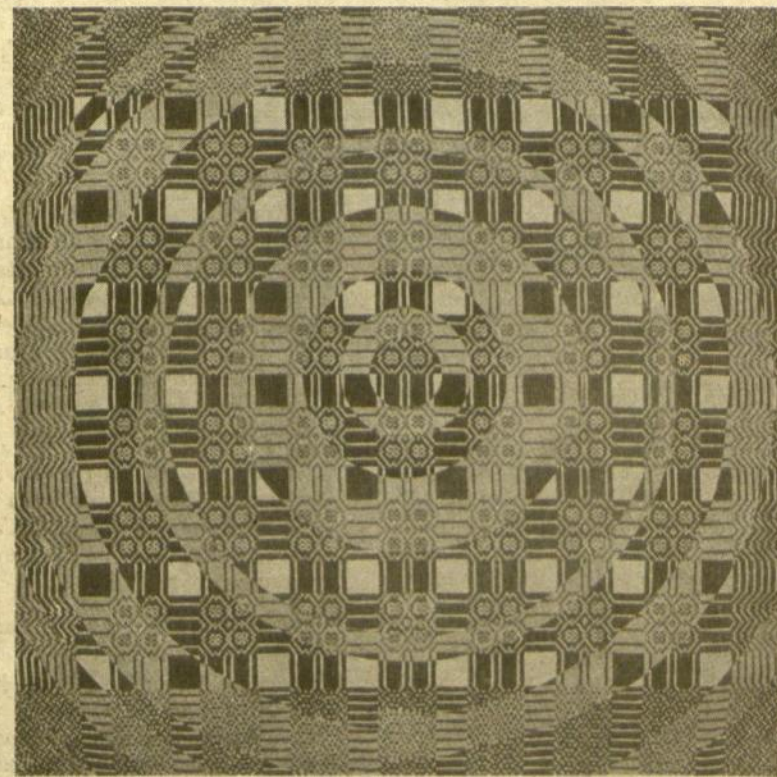
Teroro nagai buvo baisūs. Ši kuklaus formato knyga yra stambus ir šurpulingas martirologijos dokumentas. Faktai byloja, liudija ir kaltina. Tai nėra statistiniai duomenys, kuriais remiasi enciklopedijos. Tai gyvoji tautos kančių dalis, klaikus mokesčiai už gyvenimo filosofiją: už ryžtą būti laisvais, už pastangas išlaikyti jau trupancią po priešo smūgiais Lietuvos Nepriklausomybę. Laisvame pasaulyje išleista daug knygų genocido tema. „Bolševikų nužudyti šauliai“ viena tokių, viena gerųjų...

Besklaidant genocidinės knygos puslapius, kur įdėtos šurprios teroro aukų nuotraukos, nejučiomis prisimena buvusios kadaise genocido parodos (Jono Rimasausko, dail. Zenono Kolbos, kt.). Genocido veidas apnuogintas prieš žiūrovą klaikiu savo įtūžiu. Genocidas kraupiai pradėtas Lietuvos teritorijoje 1940 metų liepos 11 ir 12 naktimis. Tada buvo suimtos ir įkalintos pirmosios aukos. Pirmaisiais okupacijos metais kasdieną metė į kalėjimus per 40 asmenų. Iki 1941 metų birželio 22 dienos įkalinta 12,000 lietuvių. Masinės deportacijos išrovė iš tautos 34,260 asmenų. Masinės žudynės žuvo 1114 kuo žiauriausiai nukankintų kalėjimuose ir miškuose patriotų.

Toks buvo pirmasis lietuvių pasimatymas su Gulagų imperija. Kas paruos, kas suskaičiuos antrosios okupacijos genocido aukas? Aleksandras Solženicinas sugebėjo suvesti šį šurpų balansą, gyvendamas režimo replėse. Tuo keliu dabar eina lietuvių pogrindžio spauda.

Lietuvių Šaulių sąjungos tremtyje centro valdyba, išleidusi šią dokumentinę knygą, tautos martirologijos kapinėse pastatė naują paminklą, šalia kitų, bylojančių apie mūsų tautos fizinį ir dvasinį naikinimą. Šios knygos pasirodymo laikas tarytum sutampa su žuvusiems Vietnamo kare Amerikos kariams paminklinės sienos pastatymu pačiame sostinės (ir valstybės) centre. Nuo dabar prieš palikuonių akis juodame marmūre įskelti penkiasdešimt septyni tūkstančiai vardų. Prie neaprepiamo šių vardų švytesio betruksta tik sakinio iš aukuro akmens prie Žuvusiems už Lietuvos laisvę Karo muziejaus sodelyje paminklo Kaune: Redde quod debes (atiduokti, ką privalai atiduoti). Šis paminklas pastatytas suveluotai. Tai apgailestinos amerikiečių idealistinės deformacijos dalis. Bet, pagaliau, paaukotieji politikos Molochui sulaukė įvertinimo...

Knygos įvadė autorius pažymi: „Okupantai bolševikai gerai žinojo, kad šauliai yra tautinės, patriotinės atsparos branduolys, ir su maskolišku įtūžimu ėmė šią brangią organizaciją naikinti. Įkalino ir ištremė tūkstančius šaulių bei jų šeimų ir šimtus jų išžudė, sušaudydami kalėjimuose ir Sibire išmarindami“. Šauliai buvo vienas pirmųjų sovietinės okupacijos puolimo taikinių. 1940 m. liepos mėn. 7 d. Antano Sniečkaus (via Maskva) patvirtintas raštas atvirai ciniškai pavadinamas „likvidacijos planu“. Šis genocidinis dokumentas paruošė dirvą „operacijai“ (A. Sniečkaus terminas). Skaitome jo įvadą:

Vanda Balukienė Nr. 13 Eternal View (akrilas, 50x50 colių) 1974 Vandos Balukienės darbų paroda Galerijoje (744 N. Wells), Chicagoje dar galima pamatyti šlandien, vasario 26 dieną.

„Deportuoti priešvalstybinių partijų — tautininkų, voldemarininkų, liaudininkų, krikščionių demokratų, jaunaliutvių, trockistų, socialdemokratų, eserų, šaulių ir kt. vadovaujančio sgstato likvidacijos paruošiamųjų darbų ir operatyvinės likvidacijos planas“. Išskyrus menkutes grupėles (trockistai, eseriai), kitos ekstremistinės grupės sudarė visą Lietuvos visuomenę.

Išvežimo ir likvidacijos nurodymuose šauliai buvo galbūt viena okupantui pavojingiausių organizacijų; tai buvo jauno amžiaus žmonių paramilitarinė organizacija. Ji buvo gabiai sujungtas į vienetą 62,000 lietuvių masyvas, savo tarpe turįs universiteto profesorių (30), teisininkų (100), inžinierių (100), gydytojų (250), mokytojų (3,000), dvasininkų, ūkininkų, studentų, valstybės tarnautojų. Tai buvo organizmas su intelektu ir fizine jėga. Šalia nesudėtingo karinio treningo,

kuris ne iš tolo neprilygo Šveicarijos karinio rezervu mankštai, Lietuvos šauliai galingai veikė kultūros baruose. Šauliai turėjo 125 choras, 400 vaidybos mėgėjų būrelių, 4 nuolatinis teatrų, 105 orkestrus, 350 bibliotekų, 72 šaulių namus. Šauliai turėjo savo savaitraštį „Trimta“, kuris buvo peržengęs 30,000 tiražą.

Tokiai stipriai ideologinei organizacijai sunaikinti okupantas metė iš SSSR importuotus daughtūkstantinius enkavedistų rezervus. Martirologijos sąvoka, žodį išvertus lietuvių kalbon; yra „žodis apie kankinius“. Kasdiene prasme tai yra kankinių sąrašas. „Bolševikų nužudyti šauliai“ yra alfabetinis sąrašas, kur lakoniškai minimi žuvę šauliai. Tai liudijimas apie kankinius. Kai kada trumpai minimi jų gyvenimo faktai.

Iš pasikalbėjimo su Lietuvių Šaulių sąjungos tremtyje centre (Nukelta į 4 psl.)

Balys Auginas

Geltonasis liūdesys

NEVILTIES ŽUVĖDROS

Lyja ir lyja žuvėdromis —

Pakrantė nupėduota
Nuskubėjusių žingsnių.
Bangos žaidžia kriauklėmis,
Jūros žvaigždėmis
Ir krabais —

Nuogas horizontas
Braidžioja jūros paviršiumi,
Paklydęs neaprepiamoj
Platumo —
Vėdu basas mintis
Per įmirusį smėlį —
Jaučiu žemės trauką
Ir dangaus nerimą —

Vienatvė —
Tas tamsus nakties vėjas —
Seka įkandin,
Alsuodama
Žuvėdrų vaiduoklišku
Skundu —

Palieku sušlapusį vėją,
Pailsusią bangą,
Vienatvė —
Ir bėgu atkrante,
Kur lyja ir lyja žuvėdromis —

Dieve, leisk man išgelbėti
Nevilting grįmstantį
Žmogaus
Aklą horizontą —

NUGELTUS DIENA

Spalio kaulėtose rankose
Klevai apsilvilkę įkapėmis,
Iš miško išeina
Nugeltus diena,
Nešdama
Nuogais, sumirkusiais laukais
Sklidinus debesų qsočius
Ir mirusių medžių našą —
Išgąsdintos lapų žuvėdros
Skrenda būriais
Į šlancijų žemės širdį —

LIŪDŽIU SU STRAZDAIS

Liūdžiu su strazdais,
Apraudančiais saulę,
Geriu gervių ilgesį,
Girdžiu žiųjų gitarą
Verkiant ir sudūžtant —

Kai mėlynam šilke dangaus
Nelieka paukščio saulėtų gaidų —
Apsunksta akmeniu širdis —
Tylos patvinstą tvekiniai,
Ir rūbos gedulo
Gyvybės merkiiasi liepsna:
Užgesę medžių
Žaliosios žvakidės —
Ant slenkščio — tik naktis stiklinė —

Liūdžiu su strazdais
Mirtinam liūdesy:
Sakų kartuvėse
Supas gelsvi pakaruokliai,
Debesi nuplakę vėjai,
Ir molyje žvilga
Paskutinė vasaros
Ašara.

tai, pamokančiai.

— Tarp mudviejų yra vertybių ir gyvenimo pranašumų erdvė. Tu man atleisk, aš labai gerbiu kultūrtechniko profesiją, bet... savaime aišku... — patyli valandėlę. Ten prie balto restorano, mėlynom langinėm aptilo muzika. Tik ežero vanduo į krantą, kaip kūdikio delnuku šlep šlep.

— Revizorius — tai savitas išsiskiriantis paukštis. Klausyk. — Čia jis pasitaiso kaklaryšį, nors tamsa ir tik mudu du. — Kaip prancūzų, ispanų kalbas mokanti, mane siųsdavo atstovybes tikrinti. Nuvykstu į Rio Dežaneiro. Iš anksto apgalvojęs, planingai: aš apsisioju viešbuty, kad iš ten paskambinčiau atstovybėn. Būsiu, vadinas, dešimtą ir dešimt minučių. Gera patarlė: aprėdalu sutinkam, protu palydim. Viešbutyje išsimaudau, gerų kvėpalų veidui, negailiu ir mano barzdai. Naujas kaklaryšis, kostiumas išlygintas, batus gražiu tarnui geriau nuvalyti. Nesinaudoju atstovybės automobiliu, — jokių malonių. Įžengiu į atstovybės vestibulį. Pažastyje portfelis, geltonas, naujas kaip ir mano batai. Ant rankų zomšinės pirštinės, rausvos palto spalvos. Pavėluoju septynias minutes. Savaime aišku, mane sutinka pats atstovas. Jis skuba man padėti paltą nusivilti. Ne! Aš pamažu: pirmiau padedu portfelį, ant portfelio pirštinės ir šilkinį šaliką, tada leidžiuosi nuvelkamas paltą, pagraizau rankas ir pasveikinu rankos paspaudimu. Nei daug, nei mažai. Žinau kiek spaudžiama ranka, kurią tikrinsiu. Man, jau atvertus atskaitomybės knygas, ateina ponias. Jį nieko sau, linkteli, o aš, kaippo europietis, pabučiuoju ranką, paliesdamas ir barzdą galu. Ir po kurio laiko ponias pakviečia pietums į restoraną „Excelsior“. Vardas geras, bet aš neprimu kvietimo, juk tai užuolankinis kyšis. Tada ponias, matydama glostant mano barzdą, ima sakyti, kad ji nemačiusi taip išpuoselėtos, tokios tankios auksinės barzdos. Savime aišku, tai irgi savo rūšies revizoriaus budrumo prislopinimas. Aš labai gražiai padėkoju ir prispąžįstu, kad tokia tai Visa-galio valia: vienam puikią nosį, kitai nuostabias akis, aistringas lūpas. Ponias tuoj sugriebė mano komplimentą... jai Visa-galis daug ko pagailėjęs. Aš, savaime aišku, užgincijau. Man neteko meluoti, nes ponias tikrai gražiom akim, o lūpos — tai serbentų uogos. Ponias atstovienė, leiskim taip įvardinti, apgailestauja, kodėl aš tik ant galo smarko auginas. Kokia apaštališka barzda suliepsnotų visame ereliškame veide. Žinoma, aš nesakiau, ką tau, Jeroni-

mai, pasakysiu: visa mano barzda spindėtų varine spalva, degte uždegtų mano veidą. Be to aš tau atvirai pasakysiu, mano smakras kiek per ilgas ir smailas. Net maniškė žmona dar tėvynėje nei iš šio, nei iš to: „Tavo smakras kaip grytelninko sūrio smaigalys“. Aš skaudžiai pergyvenau tokį atvirą josios pasakymą... Bet tai tiesa, skaudi tiesa. Bet artimoji neturi tatau matyti. Ką ir bekalbėti: jinai turi man daug atleisti, kaip aš jai. Turi daug ko nematyti.

Povilas įsileidžia šnekėti. Jam jau atgrasiai atsibodę darbo draugų akių smeigimas į jo barzdą — smarko galą. Iš ryto sutinkant, vakare atsiveikinant. Jie nežiūri į jo akis, į barzdą jie žiūri. Du pasauliai: fabrikas su darbininkais ir vadovais — tai vienas pasaulis, o jis ir jo barzda — tai kitas pasaulis. Jeigu jis nuskustų barzdą, gal ir neliktų jo — Povilo Bickaus, gal liktų tik pusė, kaip vieniša žirklių pusė.

— Gal tik taip atrodo? — Aš pastebėjau.

— Taip yra. Tikrai. Klausyk! Gerai klausyk, nes jau naktis žalius medžius paverė juodais.

Štai aš nuvažiuoju apskrities viršininko įstaigos patikrinti. Iš pradžių viršininkas tik ranką paduos, skersai pažvelgs, bet ne į akis, o į barzdą. Net pavydo ugnelė jo akyse. Suvokiui: visų akys limpa prie jos — mano barzdos. Kodėl? Aš tik spėliuoju. Tų spėliojimų — marios.

Povilas nutyla. Metas eiti namo. Aš gyvenu nuo jo namų antram bloke. Aš atsistojau, pasiraiviau.

— Noriu čia, prie šito tylaus ežero būti ir būti. Tu, Jeronimai, eik ir užsuk pas mano žmoną ir pasakyk, jog aš palikau ant ežero kranto, kur girdi kaip kūdikio delnuku bangos šlepsi į smėlį. Eik, Jeronimai, eik. Aš liksiu.

Mane užkliudė ir žodžiai ir ne kasdieniška balso gaida. Ar aš galiau palikti nakčiai po klevu ant suoliuko? Mane apėmė gūdus nelaimės pojūtis, net tragiškas, pasakysiu.

Labai atsargiai, gerai pasvertais žodžiais, o ir balsu tam pritaikintu, pavyko įtikinti Povilą eiti kartu namo. Ir mes iš lėto kojas dëliodami pradėjom paežerės keliu žingsniuoti savotišką, gal net dramatišką kelionę. Emiau ir pagalvojau: gal būti Povilui paskutinė. Ką aš veiksiu? Aš liksiu vienišas, net nežinodamas, kur manoji, kur dukros? Ir taip mums tylomis einant jau pagal geležinkelį, suskambo varpas. Vėly vakarą, kai net amžinai judrus greitkelis aprimo dūžges, štai... juodam bokšte varpas! (Tik vėliau sužinojom, kad

kažkoks plaukuočius protestavo prieš atominį karą).

Prie Povilo namų sustojus, siūliausi užteiti, bet jis ilgokai prie vartų mindžikavo, kol baigė pasakoti, kaip vienoj užsienio atstovybėje buvę pakeisti kilimai. Revizoriaus moralės vertiamas, jis geidęs patikrinti. Ir tik staiga perkūnas giedroj: iš paties centro skambina viceministeris, ir be jokios įžangos pareiškia: „Kad ir kokia šauni barzda, bet į kilimus nesikiškiet“.

Šito jis iki grabo lentos neužmiršęs. Tuoj man mintis: gal tas grabas jau prie slenkščio? Ir aš dar kartą siūliausi užteiti. Labai norėjau, sugriebęs progą: jo mielą žmoną perspėti. Nors tai labai keblu, jinai, jo Valerija, prasišiepė visais baltais dantimis ir tēks giedriu balsu: „Kiaurų puodų sriubą verdat“.

Mudu vakarais tik labanakt, ar good-night pasisakydavom, o šį vakarą jis viena ranka plojo mano pečių, antra ilgai spaudė mano ranką, jokio žodžio nepasakydamas. Atsiminiau Povilo pasakojimą, kaip jis paspaudė ranką apskrities viršininkui. Tik varpas aidėjo ausyse — vis dar skrodė naktį iš bažny-

čios, kurios bokštas šį nepaprastą vakarą persmeigė nusileidžiančią saulę.

* * *

— Ne kartą jis mane prašė jo mirties atveju parašyti. Povilas neminėjo žodžio nekrologas. Savaime aišku. Taip lyg netyčia, lyg šiaip užuomina ir likdavo. Dabar aš sėdžiu savo kambaryje mažąją lemputę užsižibinęs ir jausmais numanau, kad tai gali būti... „Netikėta žiauri mirtis išplėšė iš turtingo, garbingo gyvenimo...“ — pradedu ant stalo gulincio popieriaus. Ne. Turiu gerai pagalvoti, kokį nekrologą savo bičiuliui tremties kelionių draugui nuo dienos, kai kirtom alėjų klevus...

Patylomis atidarau stalčių, nečiuizdamas delnu išlyginu popierių ir vėl pradedu tais pačiais žodžiais: „Netikėtai žiauri mirtis išplėšė iš turtingo, garbingo gyvenimo, kuris prasidėjo... prasidėjo, kai jis elementorių ir mokslo troškulių nešėsi drobinė tarbelė į Kurkučių mokyklą. Tris su puse kilometro dëliojo medinpadžius... Taip ten jam atsivėrė horizontai, nes pradžios mokyklos langai žvelgė į smiltingas Kurkučių dirvas, mažą ežeriuką, kur galė-

jai pagauti tik karošų, nes labai buvo užžėlęs molidais, ajerais ir kitokia žole.

„Poviliukas, Norberto ir Akvilijos Bičų sūnelis, per lietų, per siaučiančias sniego pūgas medinpadžiais mynė taką į mokyklą ir — perspektyvoj — į plačius akiračius. Kas galėjo tada pasakyti, kad šis drobinėje tarbelėje nešėsi garbingo valdininko, sąžiningo revizoriaus sielą ir aukštą moralę. Kai žiauriose pasaulinėse grumtynėse teko pasirinkti mirtį ar bėgimą, jis nedvejojo. Ir taip man teko sutikti Altenrodės dvare, kai mudu ir dar septyni visoki kitoki kirtom alėjų klevus, sulaukymui geležies ir ugnies vežimų.

Sunkiai aš tai parašiau. Troškulys mane kamavo. Patylomis išėjau virtuvėn atsigeriti. Sakau patylomis, nes mano šeimnininkė nemėgo vėlyvų sugrįžimų, nenaudingo elektros eikvojimo. Ko aš bijojau, tai ir įvyko: atsikėlė, atėjo ir piktai pažūrėjo. Aš tylėjau. Dvi nelabos ištiktys — neparasysiu nekrologo ir užgrįžus barnių audra. Apsirikau. Jinai, Karolina Split beveik gaudulingai pasakė: „You think I am a stone“. Dar kartą piktai pažvelgusi visa įgė spjovė vidurin virtuvės ir trumpi marškiniai subangavo ant kumpių. (Gal negražu taip sakyti).

Jeronimas Vosgelis glusniai sustoja prie sinkos. Priveržia kranus, pasitempia kelnes. Prasideda kova su savimi. Pati sunkiausia kova: grįžti prie nekrologo... ar pasekti trumpus naktinius... Ji jau tris kartus gan įsakmiai patiesė pasirinkimą: bažnyčioje ar pas Justice of Peace. Į saloną Karolina atvežė naują plušinę sofą, tamsiai raudoną kilimą ir sietyną gelsvųjų palubė. Ir pakvietė pasėdėti ant apelsinų spalvos sofos, pirštų parodydama sietyną, pabrėžė „Eighteen“. Atsargiai pridūrė, tai esą aštuoniolika lempučių po trisdešimt šešis vatus. Ir, jeigu visą valandą visos žibės... elektros išdegės lygiai šešiasdešimt du centai. Taip apskaičiavęs jos geras blackman — juodis elektrikas, kuris ir pakabino sietyną, kai Jeronimo nebuvo namie, nes ji norėjo padaryti jam didelį siurprizą.

Jeronimas Vosgelis labai tyliai grįžta į savo mažą kambariuką, užsigula ant stalo ir imasi plunksnos. Visai pašinėja, brauko, pabrauko, net barzdą piešti bando. Nebesiraišė. Ir keistos mintys rinkosi. Net atsiminė kažin kur ekaities apie vėžlius, kurių lytis pasirodanti tik po dvidešimt metų nuo gimimo dienos. Ir tokia įkyri daina, kuriai jis pats priderino melodiją:

(Nukelta į 4 psl.)

A. Gudaitis

Pokalbis

Šaulių martirologija

(Atkelta iš 3 psl.)

valdybos pirmininku Karoliu Milkovaičiu matyti, kad šis leidinys esąs ankstesnio, daug platesnio, užsimojimo išdava. Šauliams pastačius paminklą Romui Kalantai, pirmininkas planavo pastatyti paminklinę sieną su joje iškaltomis pavardėmis ne vien tik žuvusiųjų šaulių, bet visų lietuvių, kurie žuvo nuo raudonojo ir rudojo teroro. Besitariant su šios knygos autoriumi kun. dr. Juozu Prunskiu, memorialinės sienos projektas buvo įkūnytas knygos pavidale. Jeigu memorialinę sieną įmanoma pastatyti lietuviškos stovyklos aikštėje, kapinių erdvėje, martirologijos knyga lengvai įsitalpina kiekvieno mūsų knygne. Ir knygos formoje memorialinis projektas gal labiau veiksmingas.

Suregistruotieji žuvusiųjų šaulių vardai, kurių toli gražu ne visus apytikriai teko surinkti, monumentaliai liudija istorijai ir dabartijai okupacinės prievartos siautėjimą. Laikui bėgant, tų vardų rasis vis daugiau. Bus leidžiamos papildomos knygos. Galbūt darbo sistamai, sąlygoms ir leidybės lėšoms įgavus bėgi, lietuvių martirologinių sąrašų rinkimo būdai bus panašūs į žydų to pat pobūdžio darbą — kiekvienas genocidiškai nužudytas tautietis automatiškai taps tautos kankiniu, nes žuvo dėl prigimtųjų teisių gyventi ir mąstyti nuneigimo.

— Mano pirmykštis projektas, pavadžių siena, — sako CV pirmininkas Karolis Milkovaitis, — liko neįgyvendintas, jis nėra miręs, ir ši knyga, nors vertinga ir reikalinga, jo neatstoja ir nepakeičia.

Stambaus projekto įgyvendinimo pavyzdys yra ir šaulių iniciatyva pastatytas paminklas Romui Kalantai. Atsigrįžę į senovę matome, kad didžiulę įtaką visad turėjo idėjos kankinių vardų atmintis. Krikščionybės struktūroje milžiniškos reikšmės turėjo „Martyrologium Romanum“. Šis veikalas ne bendromis sąvokomis, bet savo konkretnumu rodė, kad pasižventiliai aukoję savo gyvybes krikščionybės triumfui... Išeivijos gretose tautos kanki-

nių kartoteka lyg ir įstabus, miržinis darbas. Itin iškyla L. Kerulis, nuosava iniciatyva berėnkas ištremtųjų ir žuvusiųjų vardus. Knygos „Grįžimas į laisvę“ autorė Stefanija Rukienė pateikė knygoje apie šimtą vardų. Dabar bemaž negaunamoje informacinėje brošiūroje „Lietuvių kova su naciais“ (1946 metų laida) Bronius Kviklys užgriebė ir sovietinio teroro statistiką. Yra duomenų daugelyje kitų leidinių. Bet nėra bendros suvestinės. Šiems darbams finansuoti reikia lėšų, reikia atitinkamo fondo. Tolygūs žydų darbai finansuojami milijonais dolerių. Kad tik būtų lietuviškos martirologijos rinkimas finansuojamas bent tūkstanciais. Laukti ir delsti nebegalima.

Aišku, tautos kankinių sąrašas niekad nebus tobulai pilnas. Gyvenimo sąlygos gamina keblumą, žalingą konspiraciją: giminės, žiną daug faktų, dažnai nedrįsta apie tai prakalbėti. Tačiau darbo ir informavimosi sistema vis tobulinant, suteiks gyviesiems negrėsmingą planą, rezultatai bus našesni.

Kovotojai dėl Lietuvos laisvės yra labiausiai nekenciamas elementas okupanto leksikone. Žuvę kovotojai tebedergiami, tebeniekinami, nes jie, ir žuvę, pavojingi okupantui savo idealistine įtaka gyviesiems. Jie, kaip žvakės tamsoje — gali degti ir šviesti! Okupantas neriasi iš kailio, stengdamasis ištrinti juos iš žmonių atminties, nuprasminti jų kovos esmę, falsifikuoti jų idėjas. Gi išeivijos uždavinys yra visad laikyti iškeltus savo tautos martirologijos faktus, nes tai yra tautos laisvės siekių amunicija.

Statistikos vingiuose įmanoma visai grupuoti vardynus. Tos grupės abstraktas. Bet, štai, šauliai pasistengė sumti šion knygono savo organizacijos narius. Tuo pradėtas žuvusiųjų vardų rinkimo renesansas. Šiokiadienų darbesyje tai retas idealizmas. Jeigu ateityje, šalia dinamiškų sąskrydžių, polėkiškų festivalių, skolastiškų katedrų, tokiame darbu būtų rasta lėta, ryšys su praeitimi, kuri įprasmina buvimą svetur, būtų pilnavertiškai atstatytas. Būtų rastas brangusis balansas: dabartis — praeitis...

Žvilgsnis iš Linkolno centro muzikinės estrados New Yorke.

Algimanto Kezio nuotraukų paroda, interpretuojanti miesto, žmogaus ir gamtos santykius, šiuo metu vyksta Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Paroda tęsis iki šių metų kovo 6 dienos.

Nuotrauka Algimanto Kezio

Knygoje „Bolševikų nužudyti šauliai“ įtraukta per 400 vardų. Aukų nuotraukos supažindina skaitytoją su žuvusiųjų išvaizda. Yra grupinių nuotraukų, nemažai nuotraukų, vaizduojančių ištrėmimo gyvenvietes, pasibaisėtinas lūšnas, darbus, kapus. Nusakymas „nužudytas“ — nevisuomet reiškia nužudymą sąnamuoju ginklu arba durtuvu. Savoka — „nužudytas“ praplėsta — tai miręs dėl nepanešamų darbo sąlygų, dėl badmiriavimo, dėl ligos, dėl mušimo.

Iš lakoniškų nusakymų matyti, kad žudomieji šauliai iškentė visus žmogui sunaikinti naudojamus kankinimus, kurių ilgą ir šurpų sąrašą savo knygoje „Gulag sąlynas“ aprašo Aleksandras Solženicinas. Štai nužudymo būdai: vinis į galvą įkalta; durtuvu subadytas; sukapotas veidas; kartu nužudytas jo 13 metų sūnus; gatvėje enkavedisto nušautas; paleido kulka į galvą; sumušti lyties organai; galva kirviu perskelta... Tokioje žveržiškiausio, nuožmiausio nužudymų gausoje net nusakymas „mirė badu“,

„mirė dėl ligos“ skamba kažin kaip atlaidžiai, pasigailinčiai, lyg malonė kankiniui.

Bemaž visi žuvusieji ir nužudytieji yra jaunesnio amžiaus žmonės. Tai vyrai ir moterys apie 30-35 metų amžiaus, darbingi, jaunų šeimų tėvai. Socialiniu požiūriu jie priklauso prie darbo žmonių. Jie buvo žudomi niekuo jų nepakaltinus, be teismo. „Genocido sąlygos“ įstatymas tampa režimo įgaliojimu būdului. Gyvybės ar mirties sprendimas yra budelio ginklas“, nusako aukos ir budelio santykį sovietinio teroro žinovas Aleksandras Solženicinas...

Knygos viršelį piešė dailininkas Jonas Tričys. Piešinyje, kaip keldrodė žvaigždė tamsiai mėlyname danguje, spindi Šaulių sąjungos emblema. Ir tikrai laimingieji ištremtieji turėjo ties savo kapais kryžius, kurie trapia rikiuotė tįsta knygos viršelyje, toldami į piešinio erdvės foną...

*
Juozas Prunskis, BOLŠEVIKŲ NUŽUDYTI ŠAULIAI. Chicago: Lietuvių Šaulių sąjungos tremty centro valdyba, 1982. 150 psl. Kaina 7 dol. Gaunama „Drauge“.

Kirtom alėjų klevus

(Atkelta iš 3 psl.)

„Kur tu gyvensi savo dienas, nebūsi tu niekur svetimas, nebūsi tu niekur vienas“. Tai užrašas dienoraščio puslapyje, kurį jis kažin kaip išsaugojo nuo tos dienos, kai su motociklu nudulkėjo patikrinti, ar nėra ant vieškelio užtvartos. Nuvažiavo ir liko tik dienoraštis. Motociklą, kurį jis taip vertino, sustabdė stambus hitlerjugendas. Sėdo ir nuvažiavo. Jį patį sulaukė esesininkas ir pristatė į vagonus krauti bulvių maišus. Su tomis bulvėmis ir atsidūrė Karaliaučiuje. Ir iš ten po kelių dienų dienų pristatė kirsti alėjų klevus.

Stengiasi susitelkti. Ir vėl bando rašyti: „Kai likimo bangos Povilą atbloškė į tremtinių stovyklas, jis, kaip mokantis kalbas, pasisūlė UNROS talkininku. Tais laikais ne vienas pelnėsi didelių pinigų laikrodėliais, brangakmeniais, svetima valiuta. Povilas Bičkus kankiai dirba tremtinių aprūpinimo darbe. Kas be ko, piktli liežuviui apkaltino Povilą Bičkų, esą bulvių papjovęs tremtinių stovykloje. Bet taip nebuvo. Povilas Bičkus išgelbėjo visus. Jis net paaukojo savo kaliošais, o auiliukais. Jo samani galva patarė pirmutines buliaus kojas apauti kaliošais, o užpakalines apsukti skudurais. Ir taip apautą bulių atvedė stovyklon. Pėdos dingo, amerikiečiai nesusekė“.

— Čia vėl susimąstiau. Gal netiks nekrologe kaliošais apautas bulius. Betgi tai skaisiti tiesa. Povilas buvo mūsų stovyklos viltis...

Mano mintys grįžo Altenrodėn. Atsivėrė mano virtuvėlė, su šventa Magdalena ant baltos sienos, mažu staliuku ir metaliniu pečium. Ir štai pritūpęs Povilas pučia apyžalias malkas, sirpstancias mažam pečiuje. Dūmai veržiasi, o jo žmona Valerija, pasikaisiusi sijaoną, palaida blizėse tarkuoja bulves, dideles kaip paršai. Ji vis judri, vis kalba, kasos mikliai sukiojasi ant jos tvirtos nugaros. Kai ji pradeda kepti blynus, tos kaitros — katinų ašaros. Tačiau ji kaip magikas visoj keptuvėje vieną blyną ne peiliu apverčia, bet išmeta į orą ir mikliai pagauna keptuve. Aš tada ir sakau: „Tau, ponia Valerija, geras cirkas

tiktų“. O ji tik šypsosi savo baltais dantimis ir: „Mes visi dabar galvažudžių su-ruoštam cirke“.

— Bet aš save sugaunu. Aš apie blynus, kad ir bulvinius, o jis, bičiulis, draugas, gal jau?.. Gal jau?

Sunki trapi valanda Jeronimui Vosgeliiui. Nors labai vėlu, rytuose gaisai dangaus tamsų melsvumą pašalina, kažin kas uždarė garažo duris kaip sunkų karsto antvožą. Gal taip Povilui rytoj, poryt? Atsisveikinimas... Misterio Campbell koplyčia. Portale dvi baltos kolonos, didelės durys, auksinės rankenos. Didelės durys tyliai atsidaro įeiti... ir išeiti negrįžtamai. Tamsiai žaliu kilimu kojos nuveda į dešinę — didelė salė, švelni muzika, languose vitražai, gėlėmis mirga barzdų turbut pranašų kilmingi veidai. Po didžiųjų langu gal Povilas apaštalas, gal First National Bank prezidentas, stovi basom kojom prie pat šilkiniam karste gulinčios galvos. Šonuose plastikinės palmės ir tikri gumos medžių sodrūs, spindintys lapai. Plačioj, karnizais vingiuojančioj palubėj, visokių spalvų gelėse „Maria, Mater Misericordia“, antram šone šviesios raidės ant portiko kaktos, tarp sodrių, mėlynų gėlių: „In God We Trust“. Didžiajam lange viršum apaštalo Povilo, o gal banko prezidento galvos, tarp rožių žiedų skrenda balandis. Sparnus plačiai išmetęs, pražiojęs gražų snapą visiems kažin ką nori pasakyti. Galbūt paskutini atsisveikinimą, lengvai, beveik džiugiai, lyg sakyty... viskas ateina ir praeina: nužydi gėlės ir vėl žydi, nuaidi tylūs, kilmingi šios koplyčios vargonų (automatinių) garsai. Ateina ir praeina: ir togos, ir kamžos, ir sėrmėgos, ir net barzdos.

Tokios mintys suramino Jeronimą Vosgelį. Prisimena, kai jis prieš keletą mėnesių, tyliam birželio pavakary tarė atsisveikinimo žodį Marijai Kučkuvaitėi, vienšiai merginai, buvusiai tėvynėje piėninkei, čia loterijoj laimėjusiai 75 tūkstancius dolerius. Laimėjo, baigusi siuvėjos darbus, išėjusi pensijon. Ir taip greitai reikėjo išeiti iš po guvaus balandžio spar-

nų, paliekant pirštais suskaitomą būrį, anglių kasyklų mieste. Jeronimui lėkė mintys, žodžiai savaime ritosi... „kai užvošim karstą, ji, laukų ir pievų dukra Marija Kučkuvaitė, atbloškta šion atbloškųjų sukurton šalin, išeis pro šias plačias duris. Ji paliko testamentą, kurį tik po dešimties metų jos tėvynėje paliktieji šilta ranka atidarys... Ir spėjama, kad ji viso savo tauraus, uždaro gyvenimo sutaupas palikusi bibliotekos pastatymui jos gimtajam kaime“. Jeronimas pažūrėjo į tarp gėlių gulinčius veidą ne šilko, bet paprasto perkelio išmuštą karsto vidurį (josios valia pigiai, kukliai palaidoti), kur ji gulėjo pilnavaidė, švelnia šypsena, sakytum tardama — Susitiksim...

Taip sklandžiai nuteiktas Jeronimas Vosgelis metasi rašyti...

„Ir štai, brangūs bičiuliai, artimieji tautiečiai, guli Povilas Bičkus tarp gėlių ir šilko, dangų matydamas pro lubas, matydamas tai, ko mes nematom, bet...“ Čia vėl užsikrto. Ir štai, Jeronimo akyse išsididžiai, net atkakliai iškišta barzda. Auksinė, balto šilko fone... čia vėl sugriebė mintį: „Žmogaus asmenybė, charakteris turi būti gerbiami. Mūsų Povilas visai puoselėjo savo barzdą, bet, jeigu žmogaus laisvės ir nepriklausomybės valia taip diktuoja, kaip diktavo jam, karste gulinčiam. Tik mažų išskaičiavimų žmonės to nesuprato, tie dvasios vargšai įsakė nusiskusti... kurį jis atnešė pro karo gaisrų liepsnas, per dulkių debesis...“

Jeronimas du kartų perskaitė liete išlietą raštą — nekrologą. Ir dingtelėjo mintis: gal gi jis dar nemiręs? Gal pašaukti telefonu? Bet kaip? Jis junta už sienos vartosi lovoje, sklinda patylūs, keisti garsai.

Karolina nemėgsta būti trukdoma jokių naktinių telefonų. O jeigu kartais paskambintų pats Povilas ar Valerija? Būtų labai nemalonu. Visai neparanku. Ką daryti? Baigti nekrologą, kai dabar tvyro abejonė... Jeronimą Vosgelį mintys nunešė vėl į Altenrodę, vežiko namų virtuvėn.

Palengvėjo. Gal ir miegas apims. Taigi, Altenrodėje, virtuvėje... Povilas vis dar pritūpęs pučia į geležinį pečių. Valerija, visada sumani, turi laukti, kol blynas iškepa. Jis nebūtų Jeronimas, jeigu nesusprastų, kad, ilgai laukiant, reikia

žodžiais kamšyti tylą. „Kvailystė mus lydėjo... jeigu tektų trauktis dar kartą (pūš, pūš geležinį pečiuką) ar aš sudėčiau į vieną vežimą vertybes... tokias, kaip turkiškus kilimus, kuriuos iš pačios Turkijos taip bijodamas atvežiau... Bavarijos porcelianą (pūš pūš) po tuziną sidabrinų... (pūš, ppūšs).

Kai nutilo pūtės Povilas ėmėsi laužyti šakas, Valerija žiūrėdama į taukuose vis dar neiškepusį blyną, atsiliepia: „Rado ko gailėtis. Džiaukis muilą išnešęs“. Ir čia pašoka blynas nuo keptuvės, ore apvirsta ir greit išsitiesia antru šonu... „Jeigu Dievas būtų padėjęs (praryja karsto blyno skiautę). Jeigu, sakau, ar būtų dingę drabužiai? Smokingas, frakas... ant kelio nerasi“, guodžiasi Povilas.

Valerija pila naujos tešlos, sučiurškia keptuvėje ir ji į kalba: „Dievas nebetrui ko geresnio... skudurams rūpinsis“.

Povilas Bičkus, pirmos eilės revizorius, baigęs nuryti blyno gabalą: „Gal taviškis nesirūpina. Mano Dievas...“ Čia ir Jeronimas Vosgelis, laukdamas naujos skiautės bulvinio: „Apkraunam mes Dievą. Atsime-nu senelio Jokūbo pasakymą: „Norim, kad Dievas malkų atneštų, Marija sriubą išvirt“.

Valerija patiesia gražiai iškepusį bulvinį, Povilas dalija gabalais. Valerija turi laiko: „Kas kirviu, kas iš molio nusilipdom, nusitašom savo Dievą. Net iš marmuro išsikals reikalauja tu taip, tu šiaip, mano Dieve“.

Jeronimas pritaria: „Pavergs tautą, krauju plaus ir slenkščius ir vieškelius — taip jam, jo Dievas leido“.

(Bulvinis blynas užtrunka kepagas. Povilas vėl klaupiasi prie pečiaus burnos (pūš, pūš, pūšss). „Be Dievo (pūš) žinios ir (pūšss) nenukrinta“.

Blynas pakyla į orą, salto mortale, — kitu šonu gula ant keptuvės. Valerija suneria rankas ant priedangstės, ir: „Sukurs partiją... vienykitės, mano Dievo vardu. Čia vėl kitas nusitašęs savo Dievą, šaukia rase, šaukia viršžmogius. Taigose lavonai, pečiuje lavonai... tai... tai mano Dievas, tai...“ Čia ima rūkti blynas, Valerija skuba patiesti ant lėkštės. „Neįsimylėk į daiktus“, — ir peilio galu keptuvėje pabakanoja blyną. „Kiek daug

svarbų ir galbūt permažai mūsų visuomenėje įvertinamą uždavinį, nes tai irgi medžiaga dar tik prasidedančiam šio šimtmečio mūsų istorijos supratimui.

• *Eglutė* (1983 sausis). Vie-nintelis lietuviškas laikraštėlis vaikams išeivijoje, leidžiamas kartą per mėnesį Nekaltai Pradėtosios Marijos seserų. Vyr. redak-torė — sesuo O. Mikailaitė, 57 Syl-van Ave., Toronto, Ont., Canada M6H 1G4. Administratorė — Dan-guolė Sadūnaitė, Immaculate Conception Convent, Putnam CT 06260. Metinė prenumerata — 7 dol., vieno numerio kaina — 75 centai.

Pirmoji šių metų *Eglutė* gal ir pernelyg kukli savo turiniu. Be Pingvino Cepelino tolimesnių nuotykių, Gamos skyrelio, galvosūkių ir juokų, vargu ar kas daugiau sudomins mažąjį skai-tytoją, nebent pačių vaikų raši-nėliai, kurie, reikia pasidžiaugti, dar vis neišsenka. Žinant, kaip turi būti sunku ir gabiems, ir pasi-šventusiems šio laikraštėlio bend-radarbiams kas kartą taikliai medžiagą parinkti ir nuolat ką nors naujo ir turiningo vaikams sukurti, o taip pat, kad jokio perio-dinio leidinio visų metų numeriai negali išeiti lygiai patrauklūs, čia nieko stebėtina. Tačiau vis tik linkėtina Eglutei, kad jai pa-vyktų ir dar kiek pasistiepti, nesi-ramstyti taip labai tik gerom didaktinėm intencijom, nes dau-gelyje namų ji yra nekantriai lau-kiamas svečias.

• *Laivas* nr. 1 (1983 sausis—va-saris). Religinio ir tautinio gy-venimo dvimėnesinis žurnalas, leidžiamas Marijonų vienuolių. Redaktorius — kun. J. Vaskaš, MIC, 4545 West 63rd Street, Chi-cago, IL 60629. Metinė prenume-rata JAV ir Kanadoje — 4 dol., kitur — 5 dol.

ATITAISYMAS

Praeito šeštadienio, 1983 m. vasario mėn. 19 d., „Draugo“ kultūrinio priedo numeryje pranešime apie JAV LB Kultūros tarybos dramos konkursą verti-nimo komisijos narių sąrašą išspausdinta „J. Dikinis“. Turėjo būti „A. Dikinis“. Už klaidą atsiprašome.

neįsivaikinti, įsimylėtų per kancias turim prarasti...

Dar vienas bulvinis blynas vartosi taukuose, atvežuose antram vežime su rugine duona, atklodėmis ir visai nauju patefonu. Ir dar vienas blynas... „Neįsimylėk į savo Dievą, tavo pačio padirbtą...“

Jeronimo Vosgelio galva nusvyra ant stalo. Lengva... Skrenda blynas didelis kaip statinės dugnas... Valerija sugauna maža keptuve... Telefonas!...

Perkūnas nebūtų bjauriaui išgašdinęs! Jis visas metasi ant telefono... greičiau nutildyti! Išgirs Karolina. Jis laiko pakė-lęs triubelę... išgirsta balsą. Argi tai Povilas? „Kodėl tu, Jeronimai, kodėl tyli? Ar girdi mane, Jeronimai?“ Girdžiui, girdžiui, tik patylomis, Povilai... „Labai atsipra-šau, gal tu, Jeronimai miegojai?.. Aš norė-jau su tavimi... po visko šiek tiek užmėčiau už lūpos... Tu Povilai, nu?“ Palauk, Jeroni-mai, klausyk!.. Susibarėm su žmona... kad vėlai parsiradau. „Ar tu, Jeronimai, gir-di?.. Tai gerai, kad girdi... Valerijai labai patiko istorija apie kirtimą... klevų, suprant? Ir ji man sako, lovoj gulint sako, suprant... ar girdi? Tai gerai, kad girdi... tai klausyk, sako kaip iš vyrų kirpyklos prūsai kirtę šimtamėčius klevus... o tu barzdapalaikė! Taip tu man — barzda-palaikė! Taigi, kirtom, iškirtom klevus... ar tu, Jeronimai, įsivaizduoji... ar įsivaiz-duoji... patylomis atsikėles, ant galų pir-tų, dar tėvynėj pirktą mašinėlę... paskiau ir skustuvis... Ar girdi, kad tave velniai, ar girdi?.. Aš jau be barzdos! Be josios... iš lygiųjų laukų, iš pievų žaliųjų atvežta... nukirtau. Ar tu, Jeronimai?.. „Girdžiui, Povilai, girdžiui“.

„Gerai sakė Valerija, mano smakras kaip grytelninko sūrio smaigalys. Ir baltas... kaip sūris baltas, įdegusiam veide. Velniai griebti! Rytoj, parapijos piknie-jau... jau seniau pažadėjau pravesti valsą su figūromis... Taip taip, su visomis. Ar tu neturi, kokios rudos košės? O gal kokio rudo skysčio? Gerai, būsiu... Rytoj užsuksiui... Puiku! Labanaktis!...“

Jeronimas atsargiai padėjęs triubelę, pažiūrėjo į rytų pusę, kur ryto dangus jau šviesiai gelsvas, ir labai tyliai sau ir tele-fonui: Jau aušta rytas... Povilui dar tik labanaktis...